

SLOBODNI DOM

Duh udahnuti, stil stvoriti, pečat udariti cijelomu životu jednoga naroda i vremena, može samo jedna izrazita i snažna struja, koja napokon postaje i javna vladavina.

Ne će biti ništa,
 dok ne bude pravice!

Antun Radić

Mi smo Hrvati napokon zatrli i uništili svaki strah pred nasilnom, opakom i pred pokvarenom gospodom. Ne bojimo se ni gospodskih tigrova, ni vukova, a još manje gospodskih manjina.

Repuplika svemu svijetu dika!
 Vjera u Boga i seljačka sloga!

Stjepan Radić

GLAVNO GLASILO HRVATSKE SELJAČKE STRANKE

Broj 10.

12. TRAVNJA 1945.

Godina III. (33)

10. travnja 1941.

Crn i žalostan dan osvanuo je hrvatskom narodu 10. travnja godine 1941. Taj dan ostat će zauvijek u sjećanju onima, koji su ga doživjeli, a kao najcrnija stranica u našoj povijesti govorit će pokoljenjima o sramotnoj izdaji, koja je izvršena nad narodom od šačice prokletnika.

Toga dana je fašistički sluga, zloglasni crnožuti austrijski oficir Slavko Kvaternik proglasio po uputama Njemačke i Italije nekakvu državu nazvanu NDH.

Tog istog dana izvršeno je također najveće vjerolomstvo u Hrvatskoj seljačkoj stranci, jer je dotadašnji vođa Seljačke stranke dr. Vlatko Maček preko radija dao poznatu izjavu, upućenu pristašama Hrvatske seljačke stranke i hrvatskom narodu, kojom ih poziva, da se pokore ustaškoj vlasti i da s njom suraduju.

Dok su tako izdajnici u Zagrebu kovali ropske lance hrvatskom narodu prolazile su kroz našu zemlju osvajačke njemačke i talijanske horde, a iza njih šuljalo se desetak ustaških strvinara »povratnika« na čelu sa svojim gazdom zloglasnim Antom Pavelićem.

Čim je stigao u Zagreb počeo je bezglavnik Ante Pavelić punom šakom dijeliti nagrade fašističkim osvajačima.

Za gostoprimstvo na Janka Pusti dao je Mađarima Medjimurje, a s Jadranskim morem, skoro čitavom Dalmacijom, Hrvatskim Primorjem i velikim dijelom Gorskog Kotara platio je Italiji stan i hranu. Da bi ta cirкус država NDH još tjesnije bila povezana s njegovim fašističkim gospodarima, pozvao je talijanskog vojvodu od Spoleta da primi krunu hrvatskih kraljeva.

Ustaški koljači po nalogu svojih gospodara počeli su klati pravedan i nevinn narod opravdavajući to riječima: »Mi branimo državu.«

Zločinima su htjeli da izgrade svoju NDH, jer su znali da hrvatski narod ne će i ne želi takve države, koja je donesena na talijanskim i njemačkim bajunetama. U ime te države učinjena su našim narodima tolika zla, prolito je toliko nevine ljudske krvi da se čovjeku kosa diže i užas ga hvata kod same pomisli na svirepe zločine ustaških krvoloka.

Ali u svakome zlu ima i trun dobra ili kako veliki ruski pisac Tolstoj kaže: »Kad čovjeku izgori kuća, može ugarom zapaliti lulu.«

Ustaški pokolji otvarali su oči narodu i on je uzeo oružje i ustao na borbu protiv izdaje, zločina, laži i tmine. Mačekov poziv otvorio je oči pristašama HSS kojima je postala jasna podla i vjerolomna izdaja nazovi vodje, te se i oni priključili borcima u šumi.

Narodna borba, koja traje već četiri godine i koja se danas nalazi u svom pobjedonosnom završetku, oprala je ljagu s lica poštenog radnog hrvatskog naroda, a crn datum 10. travnja dat će nam poticaj da dovršimo započeti posao, da pošteni svijet okupimo i da raskrinkamo i onemogućimo zauvijek sve izdajice, ubojice i špekulante.

STANKO ŠKARE, seljak

Govor maršala Tita povodom proslave 27. ožujka

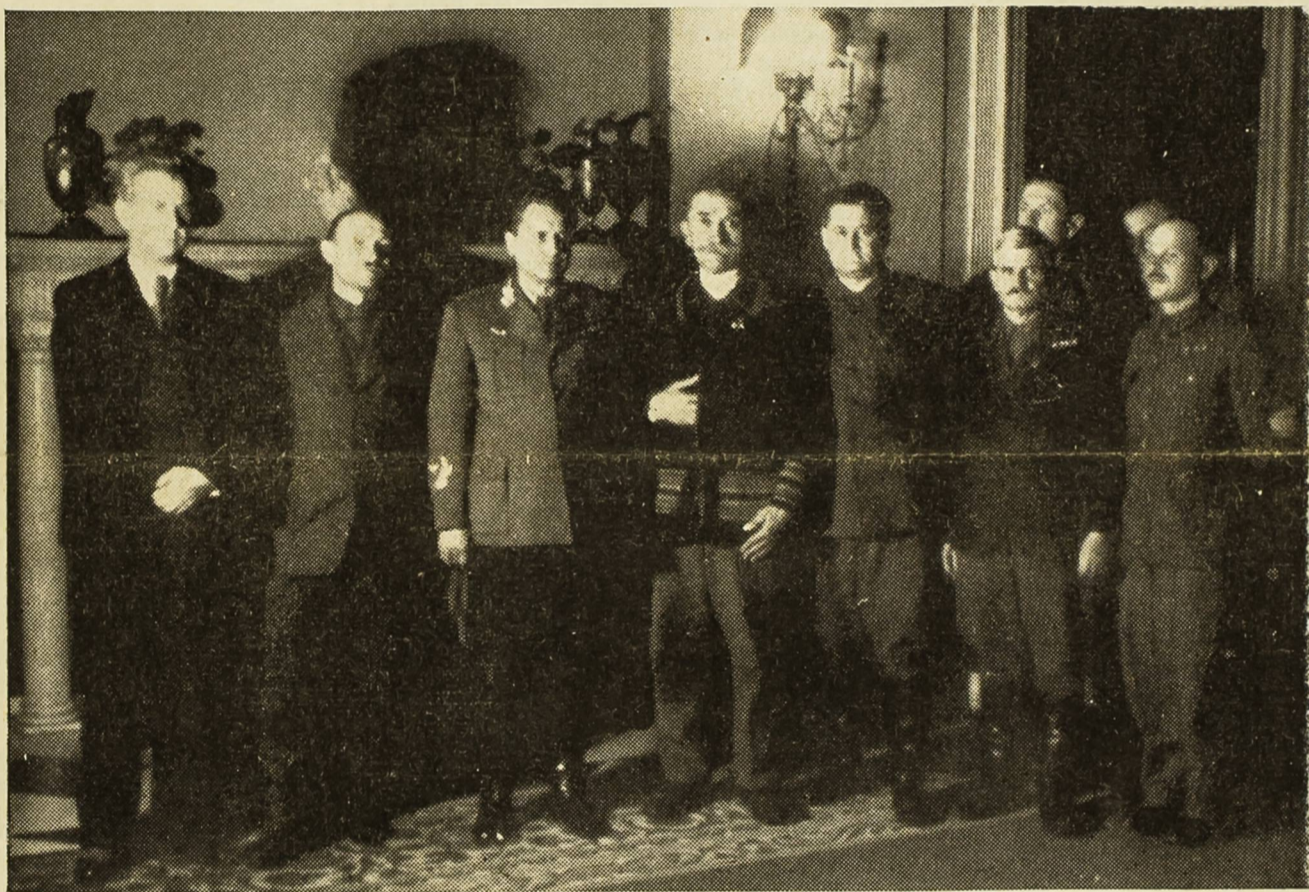
Ove je godine 27. ožujka proslavljen na području čitave Jugoslavije upravo na veličanstven način. Proslava je obavljena po svim oslobođenim gradovima i selima, pa tako i u samom Beogradu, gdje je ogromno mnoštvo naroda oduševljeno pozdravilo maršala Jugoslavije i vođu naših naroda Josipa Broza - Tita, koji je na proslavi pred mnoštvom od preko 250.000 ljudi održao ovaj govor:

navljanja i izgradnje naše napaćene herojske zemlje. (Odobranje). Kako što je 27. ožujka godine 1941. bio bojni zov pod oružje, za obranu ove zemlje, neka ovaj 27. ožujka bude zov za izgradnju, za sretnu i bolju budućnost naših naroda. (Tako je!) Ovaj blagdan slavimo u znaku konačne pobjede nad najvećim neprijateljem naših naroda i nad najvećim neprijateljem čitavog čovječanstva.

— Nije daleko dan kada će svi krajevi naše zemlje biti oslobođeni. Pobjeda

sada su nova vremena, kad smo mi gospodari na svome i svaki onaj koji vas poslušat će i koji pođe vašim stopama i za vašim narednjima — biće pregažen kao crv. (Dugotrajno odobranje.)

— Danas ovdje slavimo ovaj veliki blagdan pred licem čitavog slobodoljubivog čovječanstva kao pobjednici. Danas ovdje slavimo ovaj blagdan u prisustvu pretstavnika naših velikih saveznika — Sovjetskog Saveza (Dugotrajno klicanje: Živio!) Engleske, (Živjela!), Ame-

Maršal Tito s članovima Izvršnog odbora Hrvatske Seljačke stranke nedavno u Beogradu. — S lijeva na desno: Dr. Zlatan Sremec, Franjo Gaži, maršal Tito, Čika Tuna Babić, Frane Frol, Filip Lakuš, Mar-ko Matkov, dr. Aleksandar Koharović i Ante Vrkljan

— Drugovi i drugarice, građani i građanke! Nijesam mislio da danas ovdje, na ovom veličanstvenom zboru, govorim. Ali — smatrajući da je ovo veliki dan, godišnjica onog povijesnog preokreta u najtamnije doba, kada je njemački fašizam porušio skoro čitavu Evropu, da je na taj povijesni dan ovdje, na ulicama Beograda, narod Srbije, narod ostalih dijelova Jugoslavije, Hrvatske, Slovenije i drugih, dao otpor i kazao: Ne, bolje rat, nego pakt! (Tako je), — hoću ovom, prilikom da kažem jednu činjenicu, koju bi mnogi htjeli da izvrnu i da je skrenu u drugom pravcu. 27. ožujka godine 1941. izvršen je taj preokret zato, jer je to narod odozdo htio. (Tako je!) Nije to stvar pojedinaca, stvar male grupe, to je stvar čitavog naroda. (Tako je!) Bez toga ne bi se moglo izvršiti ono što se izvršilo. Pojedinci su učinili ono što je htjelo mnoštvo, što je htio narod. Ovaj veliki blagdan, 27. ožujka, koji ulazi u povijest našeg naroda, jeste dokaz silne, nepokolebive volje za nezavisnošću, za svojom slobodom i za očuvanjem svoga opstanka. Ja sam sretan što danas ovdje, pred ovim veličanstvenim zborom mogu da vam čestitam ovaj veliki blagdan — 27. ožujka. Neka bude ovaj 27. ožujka novi potstrek za nova veličanstvena djela na polju ob-

je vrlo blizu. Ali, neka se ne zanosimo suviše ovim uspjesima na bojnopolju, nego neka nas vodi briga kako ćemo izgraditi naše gradove, naše željeznice, naše ceste, naša sela, naša polja, da bi naša buduća pokoljenja mogla kazati, da su njihovi očevi izvršili sve, da bi njima bilo bolje.

— Ima još neprijatelja i unutar naše zemlje. Dozvolite da kažem, da bi bilo neobično da ih nema. Bilo bi to nekakvo čudo, veliko čudo, da ih nema. Ali, neka pogledaju ovdje na vas. (Odobranje) Neka pogledaju na ovu granitnu stijenu, koja stoji za novu federativnu Jugoslaviju, a nikad više za onu staru, što je bila. (Pljesak i dugotrajno odobranje.) Ova granitna stijena cementirana je krvlju naših najboljih sinova, naše junačke omladine. Na nama, koji smo ovdje i koji smo ostali živi, na svima nama jeste da čuvamo te tekovine, plaćene s toliko mnogo krvi, od naših neprijatelja iznutra i nasrtaja neprijatelja izvana. Njemački fašizam, koji je na uzroku, koji već stoji pred potpunom kapitulacijom — potpunim uništenjem, hoće da posije iza sebe sjeme razdora. On ubacuje svoje nove špijune i agente da rovaru. Ali, mi njima dovikujemo: nijesu više ona vremena što su bila kada ste bili ovdje;

riku, (Živjela!), Francuske, (Živjela!) i drugih naših saveznika (Živjeli!). Neka u buduću, kao danas ovakav red, ovakav poredak, disciplina, bude u punoj mjeri sačuvana, da bismo pokazali vanjskom svijetu da smo mi sposobni ne samo za junačka djela na bojnopolju, nego da smo sposobni i za izgradnju naše zemlje i u državnim poslovima. Ja to želim i smatram, da je to u interesu svih naših naroda, u interesu naše velike slobodne Jugoslavije, da svi oni koji su se dosad kolebali i sumnjali, pristupe u ovaj opći nasavladivi front, da zajedno stupamo u jednom određenom cilju, da smatramo novu Jugoslaviju, federativnu i demokratsku, ujedinjenu sa svima našim krajevima koji su još porobljeni i stenju pod okupatorom. Naša Istra, naše Hrvatsko Primorje, naša Koruška, naše pokrajine, koje su otcijepljene od naše zemlje, bit će u sastavu naše domovine, bit će u našoj velikoj zajednici. Neka živi velika demokratska federativna Jugoslavija! (Dugotrajno klicanje: Živjela!) Da žive naši veliki saveznici Sovjetski Savez (Živio!), Engleska, (Živjela!) i Amerika (Živjela!). Da živi naša saveznica Francuska (Živjela!) i ostali naši saveznici (Živjeli!).

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

U Sovjetskom Savezu nema siročadi

Od Sveslavenskog Komiteta u Moskvi primilo je naše uredništvo dva novinska članka za »Slobodni Dom«. Članak sovjetske novinark Lidije Plotnikove. »U Sovjetskom Savezu nema siročadi« donosimo u prijevodu u ovom broju lista, radi velike njegove važnosti i radi toga, da vidimo kako se sovjetski ljudi i država brinu za onu djecu, koja su postala siročad u toku oslobodilačkog rata s fašističkom Njemačkom.

Mnogo boli i patnja donijele su u našu domovinu fašističke horde. Srušile su i izbrisale s lica zemlje mnoge gradove i sela, uništile vrtove i polja. Tamo, kuda je stupala njemačka čizma nestajao je život.

Djeci je naročito mnogo nevolja i patnja donio rat. Tisuće djece izgubilo je svoje porodice i svoja ognjišta. Tisuće djece postala su siročad bez doma, preživjela su sav užas njemačke okupacije i sve strahote njemačke najezde.

Sovjetska vlada nije zaboravila tu djecu. Toj djeci pružena je sva nježnost, briga i pažnja — domovina je postala za njih druga majka.

Ogromne svote novca daje Sovjetska država za izdržavanje dječjih jasala, vrtića, domova i internata, gdje su djeca boraca ili ona, koja su izgubila roditelje našla novi roditeljski dom.

Osim vlade, brigu za siročad preuzeo je na sebe i sav sovjetski narod.

Kad su u Moskvu stigla prva djeca, junaštvima Crvene armije oslobođena iz fašističkog ropstva, Moskvljani su ih susretali kao svoju rođenu djecu. Prve su se istakle svojim plemenitim djelom Jelena Ovčinnikova i Tatjana Trutneva, radnice tvornice »Crveni junak« — koje su primile u svoje porodice osirotjelu djecu, a onda, slijedeći njihov primjer, stanovnici prijestolnice i tisuće građana Sovjetskog Saveza obratilo se vladi da im dozvoli uzeti na odgoj djecu, koja su postradala od fašista i ostala siročad.

Kako su veliku čovječansku ljubav, materinsku nježnost, brigu i razumijevanje morale pokazati, ispoljiti sovjetske žene da pomognu bijednoj i ispaćenoj djeci — svojim novim kćerkicama i sinčićima da zaborave strahote fašističkog ropstva, da im ublaže bol zbog gubitka roditelja, te da se u novoj porodici osjete kao u svom novom domu.

Tatjana Trutneva pripovijedala je, da je prošlo više mjeseci dok se njena pokćerka Svjetlana počela smješkat i dok je iz njenih prerano ozbiljnih očiju iščeznuo izražaj straha i boli.

Kroz nekoliko mjeseci Svjetlana je tek bila kao i ostala petogodišnja djeca. Nježnost i ljubav njezine nove porodice ponovno su je pretvorile u srećno dijete vedrih očiju i zvonkoga smijeha.

Narodna umjetnica Uzbekistanske Sovjetske Socijalističke Republike Ljutor Hanum Sarimsakova uzela je na odgoj dvoje djece — Katju Dangokovu iz Donbasa i Šurika Šelušnikova iz Moskve. Koliko je bila srećna i ponosna, kad su je prvi put ta djeca — njezina kćerka i sin nazvali na uzbekistanskom jeziku »mama« i rekli joj da od nje »nikuda ne idu«.

U Sovjetskom Savezu ne će biti siročadi, — odlučio je sovjetski narod, — i održao je svoju riječ. Djeca, koja su izgubila svoje roditelje našla su novu obitelj, nove očeve i majke.

U veljači mjesecu 1942. godine obratio se komandir u vojnim zračnim snagama tihooceanske flote Petar Beznosikov svojim pismom novinama »Komsomolska pravda« u kome izjavljuje da je riješio uzeti na odgoj dijete, koje je stradalo od njemačkih zvjerstava.

»Neka znadu neprijatelji da rat, koji je zamislio Hitler nije razjedinio naš narod, nego baš obratno, da će ga još više učvrstiti«, — pisao je neki sovjetski rodoljub. »Rat nas je zbližio, i učinio da su odnosi u našoj porodici postali još više drugarski. Djeci, koja su u to vrijeme postala siročad ne ćemo dati da jednopadnu. Mi ćemo ih spasiti iz nevolje i odgojiti«.

Pismo komandira Beznosikova naišlo je na vrlo jak odaziv među vojnicima na fronti. Mnogi borci i komandiri zamolili su dječje domove da im se pridijele kćerka ili sin za čiji će odgoj oni mjesečno plaćati.

Borci s fronte, uzevši tako djecu na odgoj, nisu se ograničili samo na novčanu pomoć. Oni vrlo dobro znadu šta znači za dijete toplu, nježna riječ, i zbog toga, u razmaku između dva boja nalaze vremena da napišu par redaka posvojećadi.

Evo nekoliko pisama koje su primila djeca Moskovskog dječjeg doma broj 64. Ne mogu se bez uzbuđenja čitati ti jednostavni, srdačni retci, koji su pisani na fronti u zemunici uz slabo svijetlo petrolejke. Ruka, koja je čas prije sijala ogran iz oružja, crta smiješno mače ili cvijet, da poslije toga užurbano, ali toplo i srdačno piše: »Zdravo moja mala kćeri Lidočka! Kako se ti spremaš za vaše priredbe, sudjeluješ li u kakvim predstavama? Lidočka, ja i svi moji drugovi snažno tučemo Nijemce da od njih lete komadi. Mala moja, znaš li crtati? Nacrtaj mi nešto... Kćerkice izruči lijep pozdrav svim tvojim drugovima pionirima u vašem domu. Lidočka, žurim se, jer idem ponovno u boj. Budi zdrava, moje sunašče, ne dosaduj si. Piši mi. Tvoj otac Genadij Kudrjavcev.«

»... Dječice! Mi imamo lozinku, koja je uvijek uz nas: »Živjeli naši dični mališani! Snažno vas sve ljubimo i stišćemo vaše dječje ručice. Više dignite svoje glavice! Veselije gledajte! Vaši očevi — gvardeji Kuliluin, Plešivcev, Jevsejev, Ivumenov, Matvjev, Tkačev, Balašov, Šatrov.« Sva ta pisma ukrašena su crtežima u boji, s toliko ljubavi i nježnosti kao da su ih stvarno pisali očevi rođenoj djeci. Koliko radosti i sreće ona ulijevaju u dječja srca!

Uporodo s vijestima državne uprave i izvještajima s fronte prima pošta danju i noću brzozave naslovljene na: »Moskva, Mijuski trg, Krasnopresensko odjeljenje Gosbanka, čekovni račun br. 160180. Pomoć djeci, koja su postradala od fašističkih barbara.«

Taj čekovni račun otvoren je upornim nastojanjem trudbenika Sovjetskog Saveza. Sada sa svih strana Sovjetskog Saveza, neizmjernog po svom prostanstvu, stižu brzozavi. Njihov sadržaj je različit, ali ipak govori o istome:

»Poljska stanica 1522 šalje u fond za djecu 10472 rublja. Potvrdite primitak. Kalugin.«

»Od iseljeničke bolnice 2931 — 4809 rubalja.«

»176. armijski pješ. puk, odlazeći u boj šalje u fond za pomoć djeci 3220 rubalja.«

900 tisuća rubalja šalju djeci žitelji Primorskog kraja.

42 tisuće rubalja — strijelci Staljingrada, 4000 rubalja — protuavionci Novorosijska, 11200 rubalja — radnici junačke Tule.

Veliki osjećaj ljubavi prema djeci i želja da se uljepša njihov život poremećen ratom objašnjava nam silnu popularnost čekovnog računa 160180.

Po selima vode nadzor nad dječjim domovima kolhoznicima. Oni potpuno snabdjevaju pitomce hranom, odjećom i ogrjevom. Kolhoznici su stalni gosti kod djece u domovima. I djeca se veoma raduju onim danima kad dolaze njihovi staratelji. Radosne i vesele grupe djece opkoljavaju kolhoznike. Kako se samo toplo i nježno smješkuju djeci ti jednostavni sovjetski ljudi; kako ih brižljivo posmatraju i raspituju se o zdravlju, o

učenju i kako se zanimaju za njihove igre i dječje poslove.

Omladina je odredila sebe za staratelja siročadi. Na poticaj omladinskih organizacija Marijske republike, koje su skupile ogromnu količinu tople odjeće za голу i bosu djecu iz oslobođenih krajeva, bilo je organizirano skupljanje toplih odjevnih predmeta po cijelom Sovjetskom Savezu.

Omladina Sverdlovske oblasti u kratko vrijeme sakupila je 22750 komada tople odjeće i u novcu uložila u fond za pomoć djece 82 tisuće rubalja.

Omladina Puškinskog rejona, Moskovske oblasti uredila je dom za 150 djece ne utrošivši u taj posao ni jedne kopej-

ke državnog novca. Svojim vlastitim snagama popravili su zgradu, doveli u ispravno stanje namještaj, sakupili rublje, odijelo i kupili igračke. Sad su se mali pitomci uselili u ugodne sobe novog dječjeg doma. Učenici Puškinskog rejona nadziru taj dječji dom.

Briga o djeci — siročadi uzima u Sovjetskom Savezu najraznovrsnije oblike. Sve sovjetske ljude obuzelo je plemenito osjećanje — vratiti djeci srećno djetinstvo, koje su im fašistički krvnici poremetili, dati mogućnost da iz te djece izraste snažno, krepko i zdravo pokoljenje vjernih i odanih rodoljuba svoje domovine.

LIDIJA PLOTNIKOVA

Pavleku Miškini

*Vu Djelekovcu, gori pri Dravi
rodil se jesi v čas pravi.*

*Vu školu si hodil, čitat si vučil
teški život seljaka i tebe je mučil.*

*Vu prošlem ratu
po tudjim zemljam truden si hodil,
vuši si hranil — tudjina branil,
za plaću v reštu stenice hranil.*

*„Za svojom zvezdom“ si hodil po blatu
dok drugi su spali vu svili i v zlatu.*

*kak seljak i pisec politikom se bavil
i vnoge političke laži si davil.*

*Živel si z nami na sreću našu
dok spoznal ti nisi zver — ustašu.*

*Miškinal
Dalko v logoru, dalko od doma,
uštaške zveri su tebe zaprle,
iste one kaj vnoгим su srca razdrle.*

*Vubili su Tebe i mrtev si sada,
al živa je Tvoja mlada brigada.*

MIŠKO ŽAGAR

Hrvati, vratimo se na pravi put!

(„Dom“ 1902. god. broj 6. od 27. ožujka)

Razložiti ću vam sada jednu veliku misao, — ali se ne bojte da to nije za vas, ili da ne ćete razumjeti. Čovjek je stvoren baš, za to, da misli, da snuje, i da po tom radi. Bilo je i bit će: Tko daleko ne misli, taj ne može ni daleko doći. A mi Hrvati doći ćemo, ako Bog da, malo dalje, nego što smo do danas došli, ali zato treba, da i dalje mislimo. A što se možda bojite, da je to za vas previsoko, predaleko i preučeno, što ćete sada čuti, — ne vjerujte toga ni sebi, a kamo li drugomu. Ja sam vam već dosta razlagao, da se svaka stvar dade tako razložiti, da ju svaka zdrava pamet može razumjeti. Pače, vjerujte mi i ovo: Svaka velika misao tek je onda pravo velika, kad ju razumije jedan cijeli narod, ili bolje, kad ju razumije cijeli svijet.

Napisao sam gore debelo: »Hrvati, vratimo se na pravi put!« Jest, vratimo se na pravi put, jer smo zabludili, — daleko zabludili. Zato nam je tako! Zato smo u bansknoj Hrvatskoj nedavno izabrali ili izabrali dali »madžarone«; zato iz Pešte zapoviedaju i odredjuju ovo i ono, što ne smijemo ni kazati; zato je u našu Dalmaciju poslan za namjesnika čovjek, koji ne zna ni hrvatski; zato nam u Rimu obećali ovo, a ne dali, zato... zato smo svi zlovoljni, zato smo se dugo svadjali, a kad nam je dodijala i svadja, — primirili smo se, zaspali smo, tako da je sve mrtvo. Oko nas se svijet lomi, sve se oko nas krši, ili diže, — a za nas se ne čuje, od nas ni glasa, mi smo mirni. Jedino, što za nas se čuje, to je jadni narod, koji nema već od čega živjeti, pa bježi iz ove nesrećne zemlje...

U čitavoj ovoj nevolji najstrašniji je ovo: Mi Hrvati nemamo nigdje prijatelja. A nemamo prijatelja upravo zato, što smo zašli sa staroga pravoga puta.

»Daj reci jedanput: kako smo zabludili, zašto smo zabludili?«

Reći ću vam ravno, kratko i otvoreno: Mi smo Hrvati zabludili zato, što smo se okrenuli k Zapadu, a odvratili od Istoka.

Vi to ne razumijete pa ću vam razložiti.

Sve, što je na Zapadu, — to je Hrvatu neprijatelj, — pa bio to sad Niemac, bio Talijan, bio Beč, ili Rim. Tamo, na Zapadu, — tamo nismo imali nikad prijatelja i ne ćemo ga imati!

Od kad nas ima, nas Hrvata, od onda se borimo sa Zapadom, to s Rimom, to s Bečom. Stotine godina borili smo se s Rimom, i to ne radi vjere (kao što

su se borili Niemci, dok se nisu većinom od Rima odcepili), — nego smo se borili proti tomu, što su od nas htjeli načiniti Latine, što su nam iz crkve gonili sladki, stari naš posvećeni jezik, koji su u crkvu postavili sveti naši apostoli Ćiril i Metodije, — a Latini ga nisu mogli ni u crkvi trpjeti, nego su nam htjeli nametnuti — i nametnuli su — svoj jezik, koji je nama tudj i nepoznat.

— A o Beču ne treba ni govoriti. Nedavno je u bečkom saboru kazao zastupnik Bijankini, da nema takvoga nezahvalnika, kao što je Beč.

Pa ipak su se uza sve to naši otci posljednjih 20 do 30 godina, — kao da ih je netko udario čuskijom u glavu — počeli obraćati k Zapadu, koji ih je sto i tisuću puta prevario!

A liepo smo bili počeli gledati k braći i rodjakom na Istok, — i eto: kao da nas netko čuskijom udario po glavi!...

Rekao sam: liepo smo bili počeli. I jesmo. Dosta je spomenuti, da je naš budilac, novi naš otac Gaj, koji nas je pred 60 i više godina probudio na novi život, dobro znao, gdje stoji »sveta ruska maćuška Moskva«, jer je po njoj hodaio i tamo prijatelja tražio i našao; dosta je dodati, da je on i to snovao, kako bi Hrvati pisali i tiskali knjige ćirilovskim pismom, kojim pišu Rusi i Srblji, a ne smije se zaboraviti ni na to, da se je sa Srbljima dogovarao i snovao sreću i slavu. Ali zato jesu iz Beča i iz Pešte malo bolje pazili na to, što se radi i snuje u Zagrebu, — malo više, nego što paze danas, kako koji tobože ober-Hrvat židov grdi Ruse i »Slavjane«. Ali zato se onda mogao naći jedan Jelačić, a tražite ga sada!...

Kako su bili naši djedi liepo počeli, bili su otci još dosta liepo nastavili. Tu je dosta spomenuti, da je pred 33 godine bila izložba u ruskoj Moskvi, pa su Hrvati pošli tamo kao na crkveno proštenje... A nikako se ne smije zaboraviti, da je pokojni zagrebački kanonik Rački, veliki prijatelj biskupa Štrossmajera, — bio i veliki prijatelj svemu, što je rusko. Pa i sam biskup Štrossmajer poslao je još pred deset, petnaest godina od srca čestitku ruskomu narodu, kad su ona Rusi slavili devetstogodišnji spomen na svoje prvo krštenje. Jest, rimokatolički biskup od srca je čestitao ruskim kršćanima, premda oni nemaju, nikakove sveze s Rimom, jer sv. otac rimski papa nije njihova glava. A može li se danas i pomisliti samo onakav hrvatski katolički svećenik i kanonik, ona-

kav prijatelj ruskomu narodu, kao što je bio Rački, a uz njega još mnogi, i to baš umni svećenici naši? Teško bi se to našlo danas, nema već tako velikih duša, koje bi imale veliki pogled i onako toplo srce za naš narod i naše rodjake. — bez pitanja za vjeru. To je znak, da smo zabludili s pravoga puta...

To je pravo čudo, ili su nas stari naši neprijatelji strašno smotali. Kako nas nisu smotali, kad smo zaboravili, kako nam je bilo dok smo išli pravim putem! Kadgod je nas Hrvate vodila ova misao, bilo je kod nas sve živo i više smo vrijedili. Eno tamo oko godine 1870. narodna je stranka, — a to je bila Štrosmajerova i Račkoga stranka — ona je kod izbora potukla »madžarone« i dobila većinu. Onda je postao Ban Hrvat Mažuranić.

Pa i nešto treba spomenuti: Prava hrvatska stranka — to je bila »stranka prava«. Pa znate li, kada je bila najjača i najmnogobrojnija? Onda, kad je bila za prijateljstvo i bratstvo s Rusom; onda, kad su svi mladi ljudi učili s veseljem ruski jezik i čitali ruske knjige. Onda su i ruske novine pisale za nas i branile nas, onda su ciele knjige Rusi pisali, da nas obrane i svietu dokažu naše pravo. Onda je bilo moguće i to, da se stranka prava složila sa domaćim Srbijima. Onda je ona bila jaka! Onda su morali naši stari neprijatelji pokrenuti sve paklenske sile, da oslabe i unište stranku prava. Onda su postradali prvi junaci stranke prava... Onda je hrvatska stvar bila velika stvar i veliko pitanje, jer je Hrvate vodila velika misao.

Pa kako da nismo ovih posljednjih godina baš gadno zabasali! Danas se neki drže za najbolje i najveće Hrvate

samo zato, što najviše grde »vlahe«, Ru-se i sve »Slavjane«. Nije ni čudo, kad se našlo dosta ludih Srbalja, koji su... Ali nije vrijedno ni govoriti!

Dosta je kazati ovo: Danas za nas Hrvate nitko i ne pita, — nama se samo zapovijeda, sa nama se radi, što tko hoće. Nije čudo, da smo u toj nevolji i zapuštenosti posvema zdvojili i očajali, pa se i za slamku hvatamo. Tako su nekotri naši ljudi uhvatili onu tanku slamku, koja je pokazala u Rimu, kad je sv. otac papa uređio tamo nekakvu kao školu za katoličke hrvatske svećenike. — neki kod nas odmah pomislili, da će nam Rim pomoći i da će Rim tim jednim pismom urediti i riješiti »hrvatsko pitanje«, to jest: pitanje o jedinstvu i slobodi hrvatskoga naroda! Kao da to spada na sv. oca papu! Pa eto, — i ova je slamka potonula, — papa je porekao, što je obrekao. A učinio je to, — kažu — i na želju crnogorskoga kneza. Eto: Knez male Crne Gore i šake Crnogoraca. — može i u Rimu više nego dvadeset hrvatskih biskupa! Ali zato je on — »jedini prijatelj ruskoga cara«. — Tu bi morao i sliepac progledati. — ako ga nije strah svietla...

Ali od nekoga vremena naši se nekotri ljudi boje svietla i istine, pa ne će da otvore oči. Jedina nam je zato nada zdrava pamet hrvatska: Ona mora nadvladati, kako je već više puta i nadvladala i pravi nam put pokazala. Svi naši veliki ljudi — Gaj i njegovi drugovi, Preradović, Štrosmajer, Rački, Kvaternik, pa i Starčević — svi su, koji više, koji manje, poznavali ovaj pravi put, jer je to Hrvatu u krvi, kao što je ptici u krvi, što hoće da leti.

ANTUN RADIĆ

Život seljaka i gospodina

U selu su bila dva dječaka, Josip i Marko. Zajedno su rasli, pasli guske i igrali se ljeti blatom i prašinom, a zimi gradali snijegom.

Došlo je vrijeme i za školu. Zajedno su išli u školu, dobro su učili, napredovali i svršili četiri razreda pučke narodne škole.

Svi su ih voljeli: roditelji i učitelji, a i gospodin župnik se za njih zanima. Jednoga dana župnik reče ocu Josipa: »Čuj, Andro, daj maloga u višu školu, dobar je đak. Znam, da si siromašan, ali ja ću nastojati da mali dobije stipendiju, potporu. Pa, eto, bit će gospon« — »Neka bude na vašu, gospodine župniče, unaprijed vam hvala!« — i poljubi mu ruku, te se obojica zadovoljno rastađoše.

I Josip podje u višu školu, koju je narod sagradio. Profesor, koji ga uči, plaćen je od naroda. Josip prima stipendiju, od koje kupuje knjige, odijelo itd. Podvornici čiste učione; zimi lože peći, a ljeti zrače sobe. Josip napreduje, iz jednoga razreda ide u drugi. Gospodin župnik se od vremena do vremena propitkuje za njega. Govori i s profesorima. Sve ide kao po ledu. Tako Josip svrši srednju školu i upisuje se u visoku školu, podje na visoke nauke, da uči, studira pravo. I visoke nauke svrši s odličnim uspjehom, te postane doktor prava. Nakon kraćeg odmora zatraži namještenje. Župnik dade i tu blagoslov i Josip postane sudski pripravnik.

Imao je lijepu sobu, ljeti zračnu, čistu, bez prašine, a zimi toplu. U njoj stolice i stol s knjigama, zakonima, papir, olovka, pero, crnilo a i podvornik je tu, koji mu sve to redi, pere, zrači, loži itd. Tu je sva udobnost: mjesečna plaća, a i mirovina ide. Netko će reći: čemu sve to nabranjanje? Zar on to nije zaslužio? Dvanaest do šesnaest godina je derao odijelo po školskim klupama; dva naest godina je razbijao glavu dok je

postao gospodin — pravnik, da narodu sudi. To mi i pripada! Da, i ja tako kažem, pripada mu, zavrijedio je sve to! Ali da služi narodu, a ne da mu sudi, da ga guli!

Gle, skoro bih i zaboravili na Marka. I on je išao u školu i svršio četiri razreda pučke ili narodne škole i to s odličnim uspjehom. I onda se »upisao« u narodnu prirodnu seljačku školu. Prve godine čuvao je svinje, zatim krave, a napokon konje, koje je morao napasti, a pašnjaci su mali, nevaljali. Ono malo zemlje što je imao, morao je zasijati kukuruzom, da ima kruha i za njega i za njegovu braću, kojih je bilo 8 u kući. Studirao je kako napasti konje, ali gdje? Zar na tuđem?! Ne! Doći će procjenitelji, globe, troškovi, takse, biljezi, dnevnice, kasnije putni računi i sve bi se to srušilo na ubogu Markovu glavu.

Ali treba orati i sijati, a zemlje i sjemena? A plug, brana i konji? Sve to Marko u svojoj nauci mora stvoriti. Sve to mora biti: kosu imati, oklepati je, nabrusiti je, vinograd znati obrezati, štrcati, njegovati. Ali i konj oboli i krava krepa, a na svinje dodje kuga. Dolazi proljeće kad kruha nema, ni sijena nema, a u kući bolest.

I tako Marko svrši »maturu«, položi »ispit zrelosti« iz agronomije, šumarstva, veterine, medicine, filozofije i prava, i to iz onog starog seljačkog prava. Postao je, što ono ljudi kažu — punoljetan čovjek. Dvanest je godina Marko učio dok je položio ispit zrelosti. Sada bi i on trebao namještenje. Ali kakvo? Marko ne traži namještenje. Ne! On traži kruha, traži zemlju, koja će prehraniti njega, ženu i djecu. Djeca, ona mala, sitna, kažu: »Tata, kjuha daj!« A gdje uzeti kruha kad nema zemlje? I tako: posudini novac, kupi zemlju i vraćaj duge. Plaćaj kamate, procente, poreze, namete, zareze, nareze i Bog te pita kako se svi ti ne zovu. Muči se i kini, dok ti

se ledja ne svinu kao luk, zubi ispanu, brada ne okrene k nosu, a ruke ne ispuknu kao hrastovina.

To je seljačka imovina, njegova privatna svojina! Da, istina, njegova je to svojina, ali i muka njegova, znoj njegov, dok je prirod drugoga! Čujte, prirod je tuđ!

Kako bilo da bilo, Marko nema »namještenje« — zemlje. Kako bi, na primjer, izgledalo, da je Josip za svršiti nauke morao posuditi 500—800.000 dinara s 25 posto kamata i kupiti svoje namještenje bez mirovine, te vraćati dug i plaćati kamate. Tu bi tek Josip osjetio krutost ljudskog društva. Ovako Josip uživa pravi život: i besplatna vožnja u prvim razredima na vlakovima i čekaonama, uz to i putne račune, besplatno liječenje u prvom razredu itd. Sve to Josip ima. Sve se to veže s njegovih dvanaest godina školovanja. Tu je još i doplatka na djecu i ženu, doplatka na skupoću, polovične ili režijske karte. Tko bi to sve nabrojio. I pudera puna kuća, da ti se smučuje pred očima. A ipak se »teško živi«.

A Marko? On koji je gradio željeznice, ide pješke, ili se za skupe novce vozi u trećem razredu ili u marvinskim vagonima; gradi bolnice, a umire bez liječničke pomoći, gradi ceste, a mora ići grabama; tovi svinje, a meso jede samo o blagdanima; hrani krave, a mlijeko i putar jedu drugi — Josipova obitelj. Markovi nisu smjeli, ni mogli, jer ih pri-

tišču dugovi, visoke kamate, koje se svaki dan ležu kao stjenice u nečistim stanovima.

Čuješ, Marko, čujte i svi Marki! Sada se bije sveti boj i za vaša prava. Vodi se borba, da se i vama priznađu vaše »mature«, da i vi dobijete »namještenje«! Čujte, namještenje! Zemlju ćemo dobiti! Što dobiti? Ona je naša! Ona je naša i bila. Samo što su nam je koje-kakvi Josipi oteli. Ona je naša. Natopljena je znojem i krvlju našom. Stoljećima bijemo boj za nju, za istinu, za stare pravice.

Ovo je posljednja parnica za našu staru pravicu, za republikansku slobodu, koja će sada pod vodstvom našeg velikog sina maršala Josipa Broza-Tita biti dosudjena nama kao naše staro pravo.

Zemlja seljaku, koji je obradjuje! Tvornica radniku, koji se u njoj znoji! Josipu sudnica, da služi narodu! Tako će seljak, radnik i intelektualac imati pravo namještenje, a svi će zajedno koristiti svome narodu i živjeti životom dostojnim čovjeka.

Da više ne će biti ni Marka ni Josipa u onakvom svijetlu, jamči nam Narodnooslobodilački pokret, jamči nam Narodnooslobodilačka vojska na čelu s maršalom Josipom Brozom-Titom. To nam jamče svi narodi demokratske i federativne Jugoslavije!

STJEPAN PRVČIĆ, seljak,
potpredsjednik Izvršnog odbora HSS

Slobodi

*Oj' slobodo, naša mati
za te ćemo život dati;
slavenskome našem rodu
nosiš pravo i slobodu!
Svi narodi tebe žele,
silno ti se svi vesele,
Mi mrzimo švapske gade
što o glavi nama rade,
jerbo to su mahništaš,
k'rvopije i pljačkaši
što Slavenim jaram kuju
i krvave snove snuju.
Te njihove snove, pobro,
mi seljaci znamo dobro!*

*Radnik, seljak boj ljut bije
za slobodu krvcu lije,
da narode naše spase,
i naprave bolje za se
kako ne bi nitko moga
krenut s puta pravednoga.
Draga moja braćo mila,
slomljena je Švabi sila —
pod drugim je kopa jamu,
grob spremio sebi samu.*

LUKA DESPOT, seljak
iz Sv. Roka, opć. Lovinac
(Lika)

Čažite pokvarenjaci

Ima još gdje gdje po koji pokvaren čovjek, koji govori kako nikada ne će biti sloge između hrvatskog i srpskog naroda; da će se oni vječito mrziti, a pogotovo, da će Srbi progutati Hrvate, a drugi opet, da će Hrvati progoniti Srbe, itd. itd.

Takvim pokvarenjacima mi smo po stotinu puta pokazali i dokazali, da se nikada ne će ponoviti mržnja između hrvatskog i srpskog naroda, nego da će među njima ostati vječito bratstvo i jedinstvo, koje je skupo platilo jedan i drugi narod. Neka ti pokvarenjaci pogledaju danas po hrvatskim selima, gdje srpski narod poput mrava radi bez ikakvog natjerivanja. Taj su isti narod istjerali ustaše iz njihovih popaljenih sela. Oni su gledali kako njihove bajte gore već možda i dvadeseti put i znaju da su ih zapalile ustaše. Svijesni ustaškoga rada sklonili su se u hrvatska sela općine Lovinac kao i u srpska sela općine Gračac i odmah počeli s poslom: oranjem i obradivanjem zemljišta. Tako narod sela Srednje Gore ore narodu u Smokriću, narod sela Kule radi u Sv. Roku, narod Vrepa u selu Ričicama, narod Tolića u Vraniku itd.

Našao sam jednu drugaricu iz Vrepa gdje ore u Ričicama. Na moje pitanje, da li joj je teško orati, odgovorila je: »Druže, ja kad vidim ovu njivu uzoranu, isto kao da gledam svoju vlastitu.«

U Vraniku, uz ostale drugove, ore i

drugarica Djuka Jajić (Čuja) iz Tolića i govori: »Neka pale, neka uništavaju, to im je posljednji put. Nismo se demoralizirali. Ja sam sretna što je lijepo vrijeme i šta mogu ovdje pomoći svome narodu.«

Narod svih sela ove općine primio je izbjeglice kao svoje najbliže i izašao u susret sa svim sredstvima kojim raspolaže, i ako su sredstva ličkog seljaka i u mirno doba vrlo oskudna. Nije se moglo čuti, da je igdje došlo do kakve nesuglasice između naroda, pošto su svi jednodušni, te bratski dijele posljednju koru kruha.

Neka i dalje lažu pokvarenjaci o neslozi hrvatskog i srpskog naroda, ali svijesni narod, ujedinjen u jedan jedinstveni front, poručuje svim pokvarenjacima i natražnjacima: bratstvo i jedinstvo hrvatskog i srpskog naroda cementirano je krvlju i životima najboljih i najpoštenijih i nema te sile, koja će više moći pomutiti tu slogu i izazvati razdor. Svi pokvarenjaci nestat će skupa sa svojim gospodarima. Više nema tko izazivati razdor. Takvi su za uvijek nestali; narod ih je sasvim odbacio.

Sav narod, i srpski i hrvatski, danas pjeva o bratstvu i jedinstvu, o slobodi i blagostanju, koje ga čeka. To je najbolji odgovor pokvarenjacima i smutljivcima.

JURAJ FRANIĆ — Gračac

Predsjednik Izvršnog odbora HSS među izbjeglicama

Dne 26. ožujka godine 1945. došli su iznenada u selo Ridice, kotar Sombor, Franjo Gaži, predsjednik Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke, čika Tuna Babić, narodni zastupnik HSS, Marko Matkov, član izvršnog odbora HSS i Mileva Cetušić, predsjednica Glavnog odbora zbjega Zagrebačke oblasti u selu Svetozar Miletiću. Nakon njihova dolaska u svojstvu predsjednika JNOF u odboru zbjega, pozvao sam izvanredni sastanak sviju članova zbjega. Za vrlo kratko vrijeme dvorana, u kojoj je održan sastanak, bila je puna izbjeglica. Sve je došlo, muško i žensko, staro i mlado, da čuje riječ iz usta predsjednika Izvršnog odbora HSS, a isto tako, da vidi i upozna našeg starog apostola čika Tuna Babića, najstarijeg prvaka i jednog od osnivača Hrvatske seljačke stranke, starog republikanaca, koji i u posljednje dane svog staračkog života doprinosi svoj udio za Narodno-oslobodilačku borbu, a za dobrobit svoga naroda. Čika Tuna Babić nije ostao kod svoje kuće poput onih špekulanata koji sjede u Zagrebu poput trutova, nego je i sam došao da pomogne borbi svog naroda za oslobođenje i izgradnju ljepše budućnosti.

Otvorio sam sastanak, te predao riječ predsjedniku Izvršnog odbora HSS Franji Gažiju, koji je u kratkim, ali stvarnim crtama prikazao političku situaciju u svijetu i u domovini, kao i važnost Narodno-oslobodilačke borbe. Posebno se osvrnuo na formiranje privremene vlade demokratske i federativne Jugoslavije te, istakao njezin značaj u vanjskom i unutrašnjem uređenju. Iznio je borbu i žrtve, koje je hrvatski, a osobito seljački narod, morao dati za svoje oslobođenje. Obratio je veliku pažnju izbjeglicama, kao ratnim stradalnicima, jer su oni podnijeli velike žrtve, time, što su ostavili najmilije, a to je seljački dom, rodno selo i svoje rođake, znanice i prijatelje.

Za vrijeme govora predsjednika Izvršnog odbora čuo se glasni plač majki i žena, čiji su sinovi pali u borbi za narodno oslobođenje. Kako i ne bi, jer pred seljačkim svijetom nije govorio kakav pokvareni zagrebački gospodin, kakvi Mački, Pernari, Šoli, Kemfelje, Štahani, Reberski i drugi, nego sin seljačkih roditelja, koji je napustio miran obiteljski

život i za Narodno-oslobodilačku borbu dao sve od sebe, te žrtvovao ne samo imovinu, nego roditelje i djecu. Iako izbjeglice žive u bogatoj Vojvodini, čovjek uvijek teži za svojim rodnim krajem, kaže hrvatski pjesnik Petar Preradović: »Domovina kakva bila, rođenom je sinu mila!« — To je razlog zašto narod plače.

Izlaganja predsjednika Franje Gažija bila su neprestano prekidana poklicima drugu Titu, Narodno-oslobodilačkoj vojsci, braći Radićima, Izvršnom odboru HSS, kao našim Saveznicima.

Zatim je uzeo riječ čika Tuna Babić. On je razložio uzroke, strahote i posljedice rata. Naglasio je potrebu, da svi aktivno sudjelujemo u borbi za što skorije oslobođenje naše porobljene domovine, kao i za uređenje zajedničke demokratske i federativne Jugoslavije onako, kako su nas učili naši neumrlji učitelji braća Radići, da bi među nama u republikanskoj slobodi zavladao red, rad i čovječanska pravica.

Mileva Cetušić prikazala je pokolj Srba u Hrvatskoj, te ujedno istakla bratstvo i jedinstvo Hrvata i Srba u Narodno-oslobodilačkoj borbi, napomenuvši, kako su braća Hrvati pomagali braći Srbima u prvim počecima partizanskog ustanka na Kalniku. Pošteni Hrvati sri-vali su prve partizane, davali im hranu, a poslije i sami stupili u zajedničku borbu protiv najvećeg neprijatelja, njemačkog fašizma.

Seljak Marko Matkov, član Izvršnog odbora HSS iznio je važnost seljačkog zadrugarstva, naglasivši, da će ono odigrati važnu ulogu u obnovi naše upustošene zemlje, što je i maršal Josip Broz-Tito u deklaraciji svoje sadašnje vlade naročito naglasio.

Svi govornici bili su saslušani sa velikim zanimanjem i odobravanjem, a naj-sretniji su bili, što ih je osobno pohodilo sam predsjednik Izvršnog odbora HSS i time pokazao, da izvršni odbor HSS vodi brigu o svim pitanjima, pa tako i o samim izbjeglicama.

Pošto sam pozvan na novu dužnost pri ZAVNOH-u, to sam, prilikom zaključka ovog sastanka, podnio zahvalnicu na časti predsjednika JNOF, u ovom zbjegu.

Martin Jendrić, seljak, član Izvršnog odbora HSS

Sav je hrvatski narod protiv fašizma

Evo, prošla je i druga godina što sam ostavio svoj dom i otišao među borbe za slobodu, među partizane. Kada bi se opisalo kuda sam sve hodao i gdje sam sve govorio na skupštinama i sastancima, to bi ispunilo nekoliko brojeva »Slobodnog Doma«. Najviše sam se kretao u čazmanskome i onda u garešničkom i daruvarskom kotaru. U daruvarskom kotaru bio sam i na sastanku u selu Dežanovcu, u kojem živu glasovita braća Domovići, stari pristaše HSS. Od petero braće jedan je bio narodni zastupnik (Mato Domović). Braću Domoviće pohađao je nekad i Stjepan Radić, pa je za njihovu majku rekao: »Kada bi u hrvatskom narodu bilo stotinu takvih majki, kao što je majka Domovića, Hrvatska bi bila sretna.«

U samom Daruvaru održao sam više govora. Prošao sam kroz Pakrac u Požegu, gdje umalo 17-og studena 1944. nisam nastradao. Nijemci su tog dana iznenada tenkovima navalili i već bili u gradu, a ja sam se sa ženom još nalazio pred spomenikom Luke Ibršimovića u središtu grada. U posljednji čas uspjelo nam je pobjeći preko rijeke Orpljeve prema kaptolu, a onda dalje preko Kutjeva, te kroz Papuk u Orahovicu, pa u Slatinu. U Voćinu sam bio dva puta. Kad sam pred godinu dana bio prvi put u Voćinu, još se vidjelo nekoliko lijepih kuća. Crkva je bila oštećena, ali se služba Božja mogla vršiti. Medjutim kada sam drugi put došao u Voćin, nisam vi-

dio ni jednog krova na kućama, ni na crkvi, a ni na tornju. Preko 600 godina staro prošteništa glasovite Majke Božje Voćinske Turci nisu dirali, a evo sada su ga Nijemci i ustaše potpuno uništili. Odmah nakon oslobođenja Virovitice otišao sam u taj kraj, jer sam baš u virovitičkom i valpovačkom kotaru još godine 1925. bio izabran narodnim zastupnikom. Ali i tamo se imalo što čuti vidjeti. Tragovi strašne borbe vidjeli u se na svakom koraku: probušene kuće — topovski pogotci i učinci milijuna pušanih metaka vide se na svim kućama. Zvona su tjedan dana zvonila za mrtve ustaše kojih je bilo preko 1200. Mnogo je stradalo gradske mladeži, koju su ustaše natjerali u gradsku kuću, iz koje su se ustaše branili, ali se nisu mogli obraniti od hrabrih partizana.

Kudgod sam prolazio svuda sam vidio veliku odlučnost i požrtvornost Hrvata za Narodno-oslobodilačku borbu. Uzalud su u ime Mačeka razni agenti pokušavali odvratiti hrvatsko seljaštvo od borbe za čast i slobodu, narod se nije dao prevariti, nego se još brjnije javljao u naše bojne redove ili sve više potpomagao Narodno-oslobodilačku borbu, a osobito našu junačku vojsku svim mogućim sredstvima. Tko je u kolovozu prisustvovao velikim skupštinama u Bučju, u pakračkom i u Pčelićima, u virovitičkom kotaru i vidio ono veliko oduševljenje za rad u žetvi po okružnjama i kotarevima Slavonije — taj se mogao

uvjeriti, da nikada, pa čak ni za naše velike republikanske borbe do godine 1925., a kamo li kasnije, naše narodne skupštine nisu imale toliku moralnu vrijednost kao ove sada. Svaki, pa i nepristran čovjek, makar da i nije zagri-jan za našu borbu, a inače je pošten, mora skinuti kapu i pokloniti se toj velikoj narodnoj volji, toj silnoj narodnoj svijesti, tom ogromnom narodnom trudu, koji narod daje za svoju slobodu. I ako u ovom strašnom ratu gospodarski iscrpljen, narod daje sve što ima: daje svu svoju snagu, daje krv svoju, jer je uvjeren što bi od njega bilo kad bi njemački fašizam pobijedio. Naš narod sigurno znade, da bi u tom kobnom slučaju osobito mi mali slavenski narodi postepeno iščezli, da bi nas nestalo s lica zemlje, te da bi čak i na našim grobovima bahati Nijemci širili svoj »životni prostor«.

Hrvatski narod je posve uvjeren da će hitlerov fašizam biti naskoro konačno pobijedjen. Narod zna i to, što bi bilo od nas Hrvata nakon rata kada se mi ne bi bili borili protiv fašizma, nego bi slušali Pavelića i Mačekove agente. Naša se braća Slovenci sjajno bore, bore se i braća Srbi, a tako isto bore se i Crnogorci i Makedonci, a zar mi da mirujemo? Što bi nam rekla ostala slavenska braća, osobito naša draga braća Rusi, što bi nam kazao ostali slobodarski svijet?

Pitam sve izdajice oko Pavelića, a tako isto i one jadne slabice i izdajice Radićevog programa, koji se još i sada kupe oko političke šeptrilje Mačka: zar bi mi, Hrvati, u tom slučaju imali pravo na svoju demokratsku slobodu i hrvatsku državnost u bratskoj ravnopravnoj zajednici Južnih Slavena? Zar bi imali pravo, da sami sobom suvereno odlučujemo? Tko bi bio lud, da bi nam to pravo dao? Hrvati širom svoje domovine u velikom broju digli su se na ustanak i junački oprali ljagu, koju je zlikovac i izrod Pavelić nanio našem

Odlučan odgovor Dalmacije razbijačima bratstva i jedinstva

»Narod ne traži novaca, on traži svoju narodnu pravicu i svoju hrvatsku slobodu. A pravice je samo u društvenoj jednakosti, u narodnom zakonodavstvu i narodnoj samoupravi, a slobode pod narodnom vladom, u narodnoj samostalnosti.«

Stjepan Radić

Pravo naroda da sam odlučuje o svojoj sudbini, pa prema tome da i svoju vlast uredi onako, kako će mu ona najbolje odgovarati, ozakonjeno je odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a i III. zasjedanja ZAVNOH-a.

Da te odluke, stvorene od istinskih predstavnika naroda, nisu ostale mrtvo slovo na papiru, da se one stvarno i sprovedu u djelo, najbolje su nam sada pokazali i potvrdili izbori za Narodno-oslobodilačke odbore, koji su obavljani na čitavom području oslobođene Dalmacije.

Ali prije nego što se osvrnemo na uspjeh i značaj samih izbora, bacit ćemo letimičan pogled na povijest razvoja Narodno-oslobodilačkih odbora u Dalmaciji. To je potrebno, da bi se što jasnije shvatilo zašto je narod Dalmacije u onako ogromnom broju glasovao za vlast, koju je u borbi izgradio i učvrstio.

I u Dalmaciji, kao i u drugim krajevima naše zemlje Narodno-oslobodilački odbori, ti novi oblici narodne vlasti, rasli su i izgrađivali se u toku borbe s okupatorom i njegovim pomagačima, pa je tako preden težak i trnovit put dok se od prvih Narodno-oslobodilačkih odbora došlo do AVNOJ-a i ZAVNOH-a, dok se narodna vlast izgradila i volja naroda ozakonila, kao što je preden težak i krvav put dok se od malih rodoljubivih grupa izgradila silna i moćna Narodno-oslobodilačka vojska, naša današnja Jugoslavenska armija.

poštenom hrvatskom imenu. Istina, ima ih mnogo koji ne sudjeluju izravno u borbi, jer im je neprijatelj u kući i jer su izloženi teškim uvjetima života, ali ipak potpomažu koliko to njihove snage, prilike i mogućnost dopuštaju našu borbu. Tako smo samo aktivnim učešćem u borbi stekli i mi Hrvati jednaka prava kao i ostali naši narodi i ta nam prava nitko ne će i ne može oduzeti.

Naš veliki učitelj Stjepan Radić uvijek je naučavao, da se mi Hrvati i Srbi moramo slagati i sporazumijevati, jer zajedno živimo. Dok smo tu veliku istinu temeljito naučili, mnogo nas je koštalo. Tako smo se na vlastitoj koži uvjerali, da u razdoru i međusobnoj borbi jedni i drugi propadamo i da se našoj propasti jedino veseli naš najveći dušmanin — Nijemac.

Hrvatski seljački narod držao se i drži programa braća Radića, a kako se to sada jasno vidi, i svojim činom dokazuje, da je za pravo i nepatvoreno bratstvo i jedinstvo sa srpskim narodom. To se danas u našoj borbi sve jasnije očituje. Na svoje oči sam vidio ne samo naše hrvatske borbe, kako u bratstvu oružja uništavaju fašističke zlikovce, nego i naše hrvatske seljake u našoj Slavoniji kako okupljeni u radnim bataljonima grade i popravljaju kuće braći Srbima, koje su im Nijemci i Pavelićevi ustaše uništili. Sve to dokazuje, da je sav hrvatski narod protiv fašizma.

Sada neminovna smrt svojim koštatim rukama nemilosrdno sve žešće steže fašističku zvijer za vrat, te nije daleko dan kada će naša napaćena zemlja biti sasvim očišćena od svih vanjskih i unutrašnjih dušmana. Veselimo se, jer ćemo skorih dana svi mi Hrvati ne samo s oslobođenog, nego i s okupiranog područja moći uskliknuti: Neke nam živi slobodna republikanska Hrvatska u federativnoj i demokratskoj Jugoslaviji!

FILIP LAKUŠ, seljak
član Izvršnog odbora HSS

I u Dalmaciji, kao i u drugim krajevima, prve rodoljubive skupine, prvi borci za slobodu i čast domovine, nisu namjeravali rušiti staru vlast, da bi stvorili novu, protutežu staroj vlasti. To i nije bila svrha Narodno-oslobodilačke borbe. Cilj joj je bio: osloboditi rođenu grudu od fašističkih osvajača. Medutim, da bi se moglo odgovoriti zadacima, koji su se postavljali pred Narodno-oslobodilačku borbu, trebalo je, uz partizanske odrede, pristupiti i osnivanju Narodno-oslobodilačkih odbora, koji će, kao pomoćni organi borbe, okupljati široke slojeve naroda i stvarati jedinstvo naroda. Tek u svom kasnijem razvoju, i jer je to odgovaralo narodnosnim i demokratskim težnjama naroda, Narodno-oslobodilački odbori prešli su u narodnu vlast, jer je dotadanja vlast, ogrezla u izdajničkoj službi, sasvim izgubila podršku i autoritet u očima naroda.

Narodno-oslobodilački odbori u Dalmaciji počeli su se osnivati već u siječnju godine 1942. i krajem te godine u Dalmaciji je postojalo 10 kotarskih i oko 50 općinskih, te preko 500 mjesnih i seoskih NOO-a. U to je vrijeme sva Dalmacija bila okupirana, a ujedno i sam fašizam nalazio se haš te godine na vrhuncu svoje moći. Ali i usprkos toga se mreža Narodno-oslobodilačkih odbora sve više proširivala i sami Narodno-oslobodilački odbori razgranjavali su svoj rad.

Za okupatora su Narodno-oslobodilački odbori bili ilegalni, protuzakoniti, ali za narod, koji im je davao punu podršku bili su legalni, posve zakoniti, te su tako za narod i predstavljali jedinu zakonitu vlast. Narodno-oslobodilački odbori odgovarali su težnjama i potrebama naroda, narodnog ponosa i njegovog antifašističkog raspoloženja. Postali su u punom smislu naro-

dna tvorevina, a ujedno i jako moralno i političko oružje u rukama samog naroda.

Nikli iz samog naroda, postali su ujedno životna snaga naroda, postali su mjesto gdje se kovalo i učvršćivalo jedinstvo svih slojeva i bratstvo svih naroda, posebice Hrvata i Srba. Kao žarišta Narodno-oslobodilačke borbe bili su nositelji ideje bratstva i jedinstva, ali ujedno i temelj na kojem se izgrađivala demokracija u punom njezinom smislu. Kao takvi, Narodno-oslobodilački odbori su mogli već u samom početku spriječiti ustaške planove o klanju Srba, kao i četničke planove o istrebljenju Hrvata. Oni su ujedno onemogućili i planove svih natražnjaka, koji su se okupljali oko kralja i izdajničke izbjegličke vlade, kao i samog Mačeka sa svrhom da se spriječi Narodno-oslobodilačka borba i da se opet povrati staro stanje.

Takvim svojim radom Narodno-oslobodilački odbori stekli su veliku ljubav i privrženost širokih slojeva naroda ne samo za vrijeme borbe, nego i kasnije, nakon što se Dalmacija vlastitom snagom oslobodila, kad se pristupilo izgrađivanju slobode i čuvanju tekovina narodne borbe, kad se

pristupilo obnovi porušene i opljačkane domovine.

Demokratska načela, koja su sadržana u tom novom obliku narodne vlasti, u Narodno-oslobodilačkim odborima, potpuno odgovaraju narodnom shvaćanju, narodnim težnjama i osjećajima. U njima narod vidi pravu narodnu vlast, koja je potpuno njegova, vidi jednakost svih i svakoga i punu ravnopravnost.

Zato su izbori u Dalmaciji i naišli na onako ogroman odziv naroda i polučili onako velik uspjeh; zato su za pravu narodnu vlast, koja će samom narodu polagati račune o svom radu u punom broju, skoro stopostotno i glasovali svi slojevi naroda bez razlike na narodnost, spol i vjeru.

To jasno dokazuje da narod Dalmacije voli slogu i jednakost, a nadasve bratstvo Hrvata i Srba, slobodu i ravnopravnost — te najsvetije tekovine Narodno-oslobodilačke borbe.

Rezultati izbora po selima i gradovima dokazuju, da je narod Dalmacije spreman dati sve za izgradnju republikanske Hrvatske i demokratske federativne Jugoslavije, nastavljajući borbu protiv svih onih koji bi htjeli uništiti tekovine borbe i povratak na staro.

Vicko Maslov

PARTIZANSKA MAJKA

Srpanjsko sunce palilo je svom žestinom.

Kotlina, u koju je silazio, bila je kao užarena peč. Pod teretom karabine, torbe, zimskog kaputa i žarkog sunca spuštao se stazom, a krupne kapi znojka klizile su mu s čela u oči i maglile pogled. Jezik mu se od žeđi lijepio o nepce. Prijeko, na padini bilogorskog rebra, ugledao je dvije osamljene kućice.

»Sva sreća. Tamo ću naći vode. Put me i onako vodi tamo.«

Produžio je i kroz pola sata došao do njih.

»Ako su napuštene, kao tolike druge u brojnim popaljenim selima Bilogore kroz koja sam prošao, ostat ću žedan«, — pomisli na tren, ali tu njegovu bojazan otklonila je pojava ponosnog šarenog pijetla, koji se šepirio i u društvu dviju koka prolazio korovom obraslim dvorištem kao jedini znaci života tog zapuštenog domaćinstva.

Iza kućice pojavila se starija žena. — Zdravo majko! — pozdravio je ulazeći u dvorište.

— Zdravo sinko! — odzdravi mu

nekim glasom i pođe prema staroj trešnji, gdje je odložio svoje stvari i sjeo u hladovinu da se odmori. Iz njezinog pogleda strujilo je nešto toplo, blago i blisko, kao zraka proljetnog sunca. Sastali su se, izgledalo je, kao stari znanci-rodaci, kao majka i sin, i ako se nikad do tada nisu vidjeli.

Donijela mu je vode, da ugasi žeđ, i jelom ga je ponudila, a onda je sjela nasuprot njemu, na travu.

— I vaše je selo teško stradalo od ustaša, — otpočne on, gledajući u ostatke izgorjelih kuća.

— Da, dolazili su oni često u naša sela. Dolazili su divlje, urlajući i pucajući, pijani i puni grožnje. Tukli su ljude i ženc. Navalili su na mirna sela kao oluja, kao prokletstvo. Narod se zastrašio, uvukao u sebe i šaptom međusobno razgovarao.

Tada su počeli iseljavati. U selima su pokupili bogatije gazde i protjerali ih u Srbiju, a imovinu njihovu su opljačkali. Poslije su počeli loviti ljude i vući ih u logore. Rijetko se koji vratio. Poklali su ih tamo sigurno. Spasio se samo onaj tko je uspio pred njima pobjeći u šumu. Ostali su tamo,

u šumi, i rijetko su dolazili u sela. samo noću. Mi smo skupljali hranu i nosili im tamo. Našli smo tamo s našima i neke ljude, koje nismo poznavali. Međusobno su jedan drugome govorili — družbe. Neki su imali na kapama crvene zvijezde. Imali su nekoliko pušaka vojničkih i par civilnih. I moji sinovi bili su s njima. Andro moj imao je duplonku, a mladi Marko nije imao još pušku. Jednom sam im donijela hrane i kad sam se vraćala kući, pošao je Marko sa mnom. Na rastanku on je govorio tiho i ozbiljno: »Majko, Andro i ja narodni smo borci i osvjetnici, mi smo partizani. Mnogo nas već ima«, i naglo se vratio svojim drugovima.

U našem kraju nisu se drugovi dugo zadržavali, nego tek dan-dva, i onda su nekud odlazili, pa se opet vraćali, a iz sela u selo dolazio je glas o njima, o partizanima, o narodnim borcima i osvjetnicima.

Mnogi ustaški krvnik dobio je od njih zasluženu plaću za svoja zlodjela. Žandari i druga neprijateljska vojska sa strahom je izlazila iz svojih gnijezda.

Svugdje su bili partizani.

Ljudi su govorili, da ih ima nekoliko stotina, hiljada...

Ništa im neprijatelj nije mogao, a svagdje su ga oni napadali.

Znao je neprijatelj koliko mi volimo naše partizane i za svoje izgubljene bitke s njima osvećivao se nama, golorukom narodu u nezaštićenim selima, kad bi mu koji izdajnik javio da nema u blizini naših drugova.

Tako su i u naše selo došli da se osvete.

Crne su to uspomene sinko.

Bilo je nekako u ovo doba, i zrelo je žito bilo u polju. Došli su rano iz jutra, u zoru, dok je još narod bio zabavljen poslovima oko kuća. Hvatali su svakog tko bi im dopao u ruke. Nisu birali. Nekima je ipak uspjelo pobjeći u šumu. I ja sam pobjegla. Pohvatane tjerali su selom, tukli ih rukama, nogama i kundacima. I djece je bilo među uhvaćenima.

Strašna je to bila slika.

Teško je bilo gledati polugolu i sne-nu djecu, kako s komadićem kruha u jednoj ruci trče, a drugom rukom hvataju ustaške krvnike za odijelo i govore im: »Gospodin ustaša, nemoj me ubiti! Je li da me ne ćeš ubiti, gospodin ustaša? Nemoj me!« — a tamo na livadi, ispod onog hrasta, kopali su, po ustašama dotjerani, Mađari seljaci za njihov jamu.

Tada je počelo ubijanje. Netko je ubijen metkom, netko nožem. Bacali

su ih u jame mrtve i napola žive. Jarma se punila.

Dječaci od nekih pet godina, čija majka je pobjegla u šumu, a nije stigla da svrati kući i da ga povede sa sobom, prostrijelili su ustaše tog jutra dlan desne ruke, i on je plačljivim dječjim glasom govorio: »Ne boli me ne ruka, pustite me majki«, a krvavi ustaški kundak umjesto odgovora muko se spustio na sitnu dječju glavu.

I tako je jedno malo tijelo bilo više u jami.

Pod prijetnjom ustaških noževa i pušaka dotjerani seljaci zagrtali su jamu.

Osamdeset i šest ljudskih tjelesa iz našeg sela pokopano je tog dana ispod hrasta na livadi.

— Osamdeset i šest!...

— Stisnuti u šumi slušali smo uzdrhtalog srea posljednje vapaje za pomoć onih, što su se još napola živi gušili, slušali smo krikove umiruće djece, tuljenje govoda i konja, što su ih tjerali iz sela i viku ustaša. Sve se to izmiješalo u strašnu i groznu ludačku der-njavu.

Sve su nam izvukli iz kuća: odjeću, rublje, posteljinu, plahte, meso, mast; pohvatili su perad i istjerali svinje, sve do čega su došli, i onda je plameni oganj zahvatio selo. Pucao je crijep na zgradama, padale su plamene grede i rušile za sobom stijenje.

Provirivali smo kroz granje i gledali kako plamen guta muku našu i muku naših očeva.

Blizu je bila noć, a nitko se nije usudio poći u selo, jer se još uvijek u blizini čula pucnjava podivljalih ustaša, a partizana, branitelja naših nije bilo u ovom kraju.

Prestala je pripovjedati starica majka. Celo joj se orosilo, a lice joj podrhtavalo. Bila je uzbuđena, jer je ponovno proživljavala strahote, koje su se dogodile prošlog ljeta.

— Sad smo svi jedno, — nastavi starica nakon poduže šutnje. — S partizanima našima dijelimo dobro i zlo...

Ponovo je zašutila...

— Gdje su tvoji sinovi, majko?

Pogledala je, kao da ju je to iznenadilo, a onda nastavi: »Andro je bio u zadnje vrijeme u XXVIII. diviziji. Poginuo je na Vranom Kamenu, i Marko je poginuo...«

Riječ joj se zaustavila u grlu, a vrele suze zalile joj oči.

O, ti vrele suze, što kristalno sjaješ u tužnom oku materinom, kani i olakšaj bol starici-majci partizanskoj!

JOSIP BELČIĆ, kolar
Peteranec (Podravina)

Iz Hrvatske seljačke stranke

Dana 5. travnja ove godine sastali su se članovi Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke na svoju izvanrednu sjednicu. Tom sastanku prisustvovao je i član Izvršnog odbora HSS drug dr. Jakov Grgurić, koji je u svom izlaganju potanko iznio politički položaj i raspoloženje, koje vlada među hrvatskim narodom u Bosni i Hercegovini. »Mnogo je kriv dr. Maček« — razlagao je dr. Grgurić — za sve ono, što se dogodilo u Bosni i Hercegovini i za pasivnost pristaša HSS prema Narodnooslobodilačkom pokretu, koja je tamo u početku vladala. Pristaše HSS su vrlo malo znali o Izvršnom odboru HSS, a danas kad im se spomene Izvršni odbor i umoreni vođa Sjepan Radić otvaraju im se oči, pristaju uz pokret i osuđuju izdajništvo Mačekovo i to na vrlo oštar način, kako to već Bosanci znadu. Kad dobiju »Slobodni Dom« ne spremaju ga u džep, nego ga stavljaju u njedra. Ugled Izvršnog odbora sve više raste u očima pristaša i oni u njih vjeruju. On je kadar da okupi Hrvate Bosne i Hercegovine oko Narodnooslobodilačke fronte i on će to učiniti.«

Dr. Grgurić je predložio osmoricu novih članova Izvršnog odbora za pojedine krajeve Bosne i Hercegovine, koje bi trebalo primiti na prvoj sjednici Izvršnog odbora. Nadalje je dr. Grgurić obrazložio stav Hrvata pristaša Hrvat-

ske seljačke stranke iz Bosne i Hercegovine, koji žele s braćom iz federalne Hrvatske imati stalnu kulturnu i duhovnu vezu i isto tako s njima zajedno jedan Izvršni odbor HSS, što naravno ne će smetati da se članovi Izvršnog odbora HSS iz Bosne i Hercegovine unutar JNOF-e Bosne i Hercegovine, prema potrebi, samostalno sastaju i dogovaraju kako bi rad pristaša HSS bio što plodonosniji i izgradnji njihove federalne države. Izlaganje dr. Grgurića naišla su na puno razumijevanje ostalih članova Izvršnog odbora HSS i on se pun poleta i volje za rad vratio — među svoj narod — u Bosnu i Hercegovinu.

Od druga Marka Šeničnjaka, člana Izvršnog odbora H. S. S. (kotar Novska) primili smo izvještaj u kome između ostalog javlja, da je u tome kraju sav politički život naroda usredotočen u Jedinjstvenoj narodnooslobodilačkoj fronti. Jedinjstvena fronta, piše on dalje, razvila je vrlo živu djelatnost i okupila u svoje redove sve ono što je antifašistički raspoloženo. Svoje djelovanje proširuje ona i na ona mjesta, koja još privremeno drži neprijatelj. Narod u tim krajevima i mjestima mrzi okupatora i ustaše, koji nemilosrdno pljačkaju sve do čega dođu, siluju žene i ubijaju starce, žene i djecu. U Lipovljanima objesili su 7 osoba, u

Novoj Subockoj 2, u općini Rajić 15, a u selu Kričkama 12 osoba. Narod napušta svoje domove i sklanja se na oslobođeni teritorij.

Pomagači tih zločina okuženi mačkovštinom i četničkim duhom pokušavali su također za račun svojih gazda: četnika Draže i izdajnika Mačeka da u nekim mjestima prave smutnju u narodu. Jakost i čvrstina Jedinjstvene fronte spriječila je tu njihovu rabotu.

Na čelu organizacija JNOF-e nalaze se ljudi, čiji je nesebičan rad poznat na-

rođu već od prije. Zbog toga Jedinjstvena fronta uživa veliki ugled naročito među seljačkim narodom.

Potpunom demokratizacijom narodne vlasti, poučnom i dobronamjernom kritikom, te uklanjanjem onih pojedina-ca, koji su se prokriumčarili u naše redove, a boluju od težnje za boljim položajima, sebičnošću i pomirljivošću prema neprijatelju izbit će se i posljednje oružje iz ruku petokolonaša i još više učvrstiti i proširiti naši redovi, kaže drug Šeničnjak Marko

Jedinjstvena narodnooslobodilačka fronta

Dne 24. ožujka o. g. održan je sastanak JNOF-e u Prozoru, na koji su pristupili seljaci gotovo iz svih sela kotara Prozora, a također i brojni građani. Sastanak je otvorio drug Namik Čehić. Govorili su dr. Jakov Grgurić, potpredsjednik ZAVNOBIH-a i član Izvršnog odbora HSS-a, te Florijan Sučić, predsjednik Okružnog NOO-a Travnik i član Izvršnog odbora HSS-a. Oba su govornika prisutnima prikazali vojno-unutrašnje političko stanje, te zadatke, cilj i svrhu Jedinjstvene narodnooslobodilačke fronte. Njihova razlaganja prisutni su prihvatili s velikim odobravanjem, a napose kad se istaklo, da je dr. Vlatko Maček sa svojom okolinom poveo hrvatski narod krivim putem, jer ga je zaveo u pasivitet, u čekanje, od koga su imali

samo korist narodni neprijatelji, fašisti i okupatori.

☉

Dne 25. ožujka o. g. održan je sastanak u Gornjem Vakufu, koji je bio vrlo dobro posjećen, a naročito od hrvatskog seljačkog naroda i samih građana. Sastanak je otvorio mjesni župnik. I na tom sastanku govorili su dr. Jakov Grgurić i Florijan Sučić, te su prisutnima prikazali, a napose cijelom hrvatskome narodu, da je jedini koristan i spasonosan put Narodnooslobodilački pokret i Jedinjstvena narodnooslobodilačka fronta koja daje i jamči svim narodima demokratske i federativne Jugoslavije, a napose hrvatskom narodu, oživotvorenje svih demokratskih prava, slobodu, ravnopravnost, nezavisnost, te nacionalitet i individualitet hrvatskoga naroda.

Dne 27. ožujka održan je vrlo uspješni zbor u Duvnu, na koji su došli seljaci iz svih sela duvanskoga kotara, a ujedno i građani. Zbor je otvorio Mile Perić, predsjednik kotarskoga odbora JNOF-e.

Govorili su dr. Jakov Grgurić, te drug Mile Perković. Oba su govornika u svom opširnom razlaganju prikazali zadatak, cilj i svrhu Narodnooslobodilačke fronte, te istakli sva pitanja koja se odnose na sve grane državnoga života, u demokratskoj i federativnoj Jugoslaviji, a napose u federalnoj jedinici Bosni i Hercegovini. Prikazali su narodu protunarodan rad dr. Vlatka Mačeka i njegove okoline, te svih domaćih izdajnika, koji su svojim radom podupirali, a još i danas podupiru, okupatora i njegovu fašističko-nacističku politiku, koja sve narode, napose hrvatski narod vodi do neminovne propasti.

Dne 29. ožujka održan je sastanak u Grborezima, kotara Livno, na koji su pristupili gotovo svi seljaci iz okolnih sela. Govorili su dr. Jakov Grgurić, te Ivan Pelivan, predsjednik Općinskog NOO-a. Oba su govornika prikazali prošlo i današnje stanje. Istakli su, da ne smije biti ni jednog čestitog i poštenog Hrvata, koji ne bi pristupio Narodnooslobodilačkom pokretu i Jedinstvenoj fronti, jer će samo na ovom putu doći do slobode, nezavisnosti i svih prava, koje narod nije imao u staroj Jugoslaviji. Narodu čitu su pozornost skrenuli hrvatskom na-

rodu na protunarodan rad dr. Vlatka Mačeka, njegove okoline i svih domaćih izdajnika, koji su podupirali, a još i danas podupiru klero-fašističku politiku Hitlera, koji je htio sve slavenske narode pod svoju čizmu staviti, a što više i odnaroditi ih, kako bi na taj način germanska rasa zavlada ne samo u svim slavenskim zemljama, nego dapače i u cijeloj Evropi.

Narod je na svim ovim sastancima i zborovima s najvećom pozornošću saslušao i pozdravio maršala Tita kao svog istinskog vođu, koji sve narode demokratske i federativne Jugoslavije vodi k boljoj budućnosti i sretnijem životu.

HRVATSKE ŽENE KOD MARŠALA TITA

Od 13. III. do 28. III. boravilo je u Beogradu izaslanstvo hrvatskih žena, koje su otišle tamo noseći želju žena Hrvatske, da pozovu maršala Jugoslavije Tita na I. kongres žena Hrvatske, koji će se održati nakon oslobodjenja Zagreba.

Izaslanstvo se sastojalo od 14 drugarica iz raznih krajeva Hrvatske i to 9 Hrvatica i 5 Srпкиnja.

Zastupani su bili: Gorski Kotar, Banija, Kordun, Lika, Dalmacija, Pokuplje i Hrvatsko Primorje.

Izaslanstvo je predvodila Vera Gašparac - Dika članica glavnog odbora AFŽ Hrvatske.

Narodnooslobodilačka borba

Sve je bliži trenutak potpunog oslobodjenja naše zemlje. — Naša slavna i nepobjediva Jugoslavenska armija pobire svaki dan nove i sve veće pobjede, vraćajući narodu i slobodi ne samo pojedina sela i gradove, nego i čitave pokrajine. Naša napačena i izmučena Lika sada je potpuno očišćena i oslobođena od njemačko-ustaško-četničkih zlikovaca, koji su pune četiri godine haračili i uništavali, palili, klali i ubijali po njoj. Nakon pune četiri godine oslobođen je i glavni grad Bosne i Hercegovine Sarajevo. Još malo pa će i glavni grad naše domovine, naš Zagreb biti slobodan i vraćen narodu, kojem i pripada.

Velike i slavne pobjede naše junačke vojske ispunjuju srca milijuna naših naroda neizrecivom radošću i velikim, neizkazanim veseljem, jer one znače, da se približava toliko željeni trenutak konačnog uništenja neprijatelja i potpunog oslobodjenja naše zemlje. Ove pobjede, kao i pobjede velikih naših saveznika, posebno bratske Crvene armije, koja sada sa sjevera nemilosrdno uništava Nijemce i njihove pomagače i oslobađa Medimurje i Sloveniju, dokazuju nam, da su odbrojeni dani pogubnom fašizmu.

Odluka o osnivanju Privremenog odbora za sređivanje zadrugarstva u Hrvatskoj

Na osnovu Člana 4. Odluke III. Zastupanja ZAVNOH-a o ZAVNOH-u kao vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom tijelu i najvišem organu državne vlasti demokratske Hrvatske. Predsjedništvo Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske, donijelo je na svojoj sjednici od 11. III. 1945. slijedeću

O D L U K U

o osnivanju Privremenog odbora za sređivanje zadrugarstva u Hrvatskoj

Član 1. Radi obnove i unapređivanja zadrugarstva uopće, te radi uređenja zadrughnih odnosa i zadrughne imovine na području federalne Hrvatske, osniva se Privremeni odbor za sređivanje zadrugarstva u Hrvatskoj u sjedištu ZAVNOH-a.

Član 2. Privremeni odbor za sređivanje zadrugarstva u Hrvatskoj vrši privremeno do obnavljanja glavnog zadrughnog saveza, odnosno do izbora organa

U Lici u toku zadnjih osam dana naša junačka vojska nastavljajući ofenzivu oslobodila je nakon Bihaća grad Gospić, najzloglasnije ustaško uporište i tom prilikom je ubijeno 1590, a zarobljeno 650 neprijateljskih vojnika. Nastavljajući svoje nezadrživo nadiranje, oslobođena su i druga brojna mjesta Like, među kojima i Otočac. Ujedno su oslobođeni Karlobag i otok Pag.

U SLAVONIJI I PODRAVINI kod Banove Jaruge ubijeno je 230 Nijemaca, dok je kod Kutjeva, te Podravske Slatine uništeno nekoliko neprijateljskih uporišta. Kod Ivanić Grada ubijeno je 120, a zarobljeno 175 Nijemaca.

U Bosni nakon višednevne žestoke borbe, naša junačka vojska, nakon što je čvrsto stegla obruč oko samog grada, 6. o. mj. na juriš je osvojila Sarajevo i tako oslobodila glavni grad Bosne i Hercegovine. Produžujući svoju ofenzivu prema sjeveru naša je vojska oslobodila Kiseljak i Visoko, te druga područja.

U Bosni su naši hrabri vojnici izvojevali i druge značajne pobjede. Oslobođeni su gradovi Bijeljina i Brčko. Samo pri oslobodjenju Brčka ubijeno je 2349, a zarobljeno 2310 neprijateljskih vojnika.

glavnog zadrughnog saveza, na području federalne Hrvatske sve nužne funkcije zadrughnog saveza, u smislu Zakona o privrednim zadrughama od 1937. godine, naročito predstavlja, štiti i unapređuje interese cjelokupnog zadrugarstva, te u svim zadrughnim pitanjima donosi svoje mišljenje, a u cilju sređivanja zadrughnih odnosa i uređenja zadrughne imovine stavlja Povjereništvu poljoprivrede, kao i ostalim zainteresiranim Povjereništvima potrebno obrazložene prijedloge.

Član 3. Poblize dužnosti, koje su u vezi s nadležnostima iz prethodnog člana, kao i prestanak djelovanja Privremenog odbora za sređivanje zadrugarstva u Hrvatskoj, njegov sastav i imenovanje članova odredit će Povjereništvu poljoprivrede, kojemu se povjerava i provedba ove Odluke.

Član 4. Ova odluka stupa odmah na snagu.

Kulturne političke vijesti

MARŠAL TITO U MOSKVI

Ovih dana stigao je u Moskvu predsjednik jugoslavenske vlade maršal Josip Broz - Tito u pratnji ministra vanjskih poslova dr. Ivana Šubašića, ministra za Crnu Goru general-lajtnanta Milovana Đilasa, ministra trgovine i snabdjevanja ing. Nikole Petrovića, ministra rudarstva Bane Andrejeva, i šefa jugoslavenske vojne misije u SSSR Primorca. Zajedno s maršalom Titom stigao je i sovjetski ambasador u Jugoslaviji, izvanredni i opunomoćeni poslanik Ivan Vasiljević Sadžikov i načelnik sovjetske vojne misije u Jugoslaviji Kiseljev.

Na centralnom aerodromu predsjednika jugoslavenske vlade maršala Josipa Broza-Tita dočekali su potpredsjednik Sovjeta pučkih komesara SSSR-a i predsjednik Sovjeta pučkih komesara SSR Vječeslav Mihailović Molotov, zamjenik pučkog komesara za vanjske poslove Višinski i drugi.

Kod dočeka bila je postavljena počasna straža i odsvirane su državne himne Jugoslavije i Sovjetskog Saveza. Aerodrom je bio okičen jugoslavenskim i sovjetskim zastavama.

Poslije svog dolaska u Moskvu maršal Tito dao je slijedeću izjavu:

Veoma sam sretan što mogu danas ovdje u prijestolnici velikog sovjetskog Saveza isporučiti tople pozdrave i duboku zahvalnost Sovjetskom Savezu za ogromnu materijalnu i moralnu pomoć, koju je dao narodima Jugoslavije u teškoj borbi protiv njemačkog okupatora i njegovih kvislinga. Ali dolazi dan kad će naša domovina Jugoslavija biti oslobođena od Nijemaca, i to je pitanje samo nekoliko nedjelja, najviše mjesec dana.

Živio veliki Sovjetski Savez!

Živio njegov vođa maršal Josip Staljin!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Maršal Staljin primio je jučer u Moskvi predsjednika jugoslavenske vlade i ministra narodne obrane maršala Jugoslavije Josipa Broza-Tita i ministra vanjskih poslova dr. Ivana Šubašića.

GRADNJA ZADRUŽNOG DOMA.

— Sjajan primjer udarničkog rada dali su seljaci iz sela Trbušana, koji su za 19 dana sazidali svoj zadrughni dom. On će biti upotrebljen i za školu.

Ratni tjedni pregled

Bitka završnica, čiji je ishod i neprijatelju potpuno jasan, vodi se danas na svim bojištima. Možda nas samo kratko razdoblje dijeli od konačnog sloma hitlerizma.

Uspjesi na svim frontovima se danomice redaju, a zauzimanje i oslobodjenje velikih gradova Njemačke, te zarobljavanje ogromnog broja njemačkih vojnika, postaje svakodnevna pojava.

U svom snažnom nadiranju na austrijskom području trupe maršala Malinovskog oslobodile su prijestolnicu Austrije Beč.

Jedan dio trupa maršala Tolbuhina na južnom dijelu istočnog ratišta, odvojio se i nadire u pravcu Trsta, te će tako presjeći i onemogućiti izvlačenje njemačkih snaga s našeg područja.

U Istočnoj Pruskoj zauzet je na juriš glavni grad Königsberg i tom prilikom zarobljeno preko 95 tisuća neprijateljskih vojnika.

Krupove tvornice oružja, poznate kao najveće na svijetu, koje su prestale radom već 1. ožujka ove godine, uslijed učestanog bombardiranja savezničkih zrakoplova, sada su u rukama Saveznika.

Njemačke vlasti izdale su naredjenje nedavno za evakuaciju gradova Hamburga i Bremena, no prema izvještajima

IZ ČEHOSLOVAČKE. — U privremeni glavni grad Čehoslovačke, Košice, doputovao je čehoslovački predsjednik republike Beneš. Prilikom dolaska narod je oduševljeno primio predsjednika Beneša a pozdravio ga je predstavnik nacionalnog savjeta Čehoslovačke.

Ujedno je saopćeno da je za ministra predsjednika nove čehoslovačke vlade imenovan Zdenek Firlinger. Predsjednik Firlinger je bio češki ministar u Moskvi od 1937—1939. godine, a potpisao je u prosincu 1943. godine sovjetsko-čehoslovački ugovor.

OTKAZ SOVJETSKO-JAPANSKOG UGOVORA O NEUTRALNOSTI.

— Ovih dana objavio je moskovski radio, da je otkazan sovjetsko-japanski ugovor o neutralnosti. U predstavci sovjetske vlade, upućene japanskom ambasadoru u Moskvi izražena je namjera, da se odkaže ugovor od 13. travnja 1941.

JUGOSLAVENSKA VOJNA MISIJA KOD SAVEZNIČKOG VRHOVNOG ŠTABA STIGLA U PARIZ.

— Vojnička misija, koju je imenovala vlada maršala Tita pri štabu generala Eisenhowera, na čelu s generalom Ivom Rukavinom, stigla je u Pariz. General Ivo Rukavina je najmlađi general jugoslavenske armije a ujedno je i vojnički ataše jugoslavenskog poslanstva.

MADJARSKA. — Poznati predstavnik katoličke crkve u mađarskoj vladi državni tajnik Istvan Balogh u svom govoru na sveučilištu u Debrecinu govorio je o svojim utiscima iz Moskve i opovrgao klevete natražnjaka o tobožnjim progonima crkve u Sovjetskom Savezu. On je rekao:

Jedan od najvećih užitaka u mom životu bila je služba Božja u katoličkoj crkvi u Moskvi. U Moskvi žive stotine pravoslavnih svećenika i vrše službu Božju u starim crkvama i vrše iste obrede, koje su vršili njihovi prethodnici u toku stoljeća. U Moskvi postoji potpuna sloboda vjere, nitko nije proganjen radi vjerskih razloga, nikome nije sprečavano da vrši vjerske obrede. Poslije toga svećenik Balogh spominje i to kako vojnici Crvene armije u Mađarskoj na svakom koraku izkazuju poštovanje prema crkvenim ustanovama, dok su Nijemci samo u području mađarskog grada Egera bacili u zrak 10 crkvi.

sa zapadnog fronta zauzet je grad Bremen i Hanover.

Zanimiva je vijest, koja potpuno potvrđuje razbijenost njemačke vojne sile i pomanjkanje jedinstvenog vodstva, ta da je izdano naredjenje hitlerovog glavnog stana da pojedini komandanti operativnih jedinica, koji su uglavnom stranački nacistički vođe, mogu prema prilikama vlastitom inicijativom donositi potrebne odluke, jer vrhovna komanda nije više u stanju davati pravovremeno upute za vođenje operacija.

Holandija je podpunu odsječena od Njemačke, a trupe 4 njemačkih divizija i mnogo garnizonskih i holandskih SS trupa su tako opkoljene i onemogućene da se povuku.

Na dalekom Istoku američke su pomorske snage potopile kod Okinawe 6 japanskih brodova, a među njima i japanski super-drednot (veliki oklopljeni teško naoružani brod) »Jamata«. Osim toga oboren je i 391 japanski zrakoplov.

Crvena armija i savezničke snage uz pomoć zrakoplovstva, zadajući neprestano udarac za udarcem i bombardiranjem njemačkih gradova, trupa, položaja i tvorničkih uređaja, završit će uskoro tu konačnu bitku i donijeti čovječanstvu spas u pravednom miru, koji će uslijediti.